

Så blir Sverige världsledande på växtbaserade livsmedel

VÄXTBASERAT SVERIGE

Växtbaserat Sverige
Rapport 2020

Sammanfattning: Snabbt ökande efterfrågan på växtbaserade livsmedel

Att ställa om vårt livsmedelssystem är en nödvändighet för klimatet. Vi behöver äta mer växtbaserat, också för hälsans skull. Samtidigt finns andra fördelar med det växtbaserade skiftet. Det finns stor potential för Sverige att bli ett ledande land för utveckling, produktion och export av växtbaserade livsmedel.

Vi befinner oss mitt i ett skifte på livsmedelsområdet där det just nu pågår en mycket snabb både nationell och global utveckling av marknaden för livsmedel genom att allt fler konsumenter efterfrågar mat och dryck från växtriket.

Enbart i Sverige handlar det om tvåsiffriga tillväxttal årligen för växtbaserade livsmedel, och utvecklingen är snarlik globalt. Växtbaserat Sveriges medlemmar ser en markant ökad efterfrågan på växtbaserade livsmedel och den accelererar.

Kunskapen om denna snabba förändring är än så länge inte särskilt utbredd även om utvecklingen börjar uppmärksammas allt mer, inte minst i investerarkretsar. Det finns goda skäl att främja utvecklingen, då den har potential att bidra till ett lyft i den pressade svenska livsmedelsbranschen och bidra till att stärka svenskt jordbruk.

I den här rapporten vill Växtbaserat Sverige beskriva potentialen i det växtbaserade skiftet – men också lyfta fram några av de utmaningar som finns och ett konkret förslag till handlingsprogram med tänkbara lösningar.

Om Växtbaserat Sverige

Växtbaserat Sverige är en branschorganisation vars mål och syfte är att främja ökad konsumtion och produktion av växtbaserade livsmedel. Bland våra medlemmar finns både små start-up företag och stora internationella företag.

Branschorganisationens medlemmar är vid publiceringen av denna rapport:

- Fazer
- Findus
- Food for Progress
- Nestlé/Hälsans Kök
- Bama Foods AB/VegMe
- Oatly
- Orkla Foods Sverige
- Simple Feast

Mat för bättre klimat och hälsa – Sverige världsledande?

Växtbaserat Sveriges medlemmar ser en markant ökad efterfrågan både i Sverige och globalt på växtbaserade livsmedel inom flera olika produktkategorier som sträcker sig från vegetabiliska proteiner, såväl färska som frysta, till växtbaserade mejeriprodukter. Allt fler konsumenter, i synnerhet unga, efterfrågar mat och dryck från växtriket.¹ För att förstå drivkrafterna bakom skiftet i konsumtionsvanor så är det viktigt att förstå matens koppling till hälsan och klimatet.

Stora delar av den svenska population får idag i sig för lite grönsaker, frukt och fibrer och fullkorn.² Det finns tydliga vetenskapliga belägg för att fiber har positiv effekt på folkhälsosjukdomar som blodtryck, hjärt- och kärlsjukdomar, typ-2 diabetes och vissa former av cancer.³ Med en ökad konsumtion av livsmedel som baseras på fiberrika råvaror som spannmål, baljväxter och grönsaker kan växtbaserade livsmedel bidra till en bättre folkhälsa.

Livsmedelssektorn och jordbruket står samtidigt för en betydande del av växthusgasutsläppen – ungefär en tredjedel. Flera forskningsrapporter^{4, 5} pekar ut livsmedelssektorn som en nyckelsektor för att nå de globala klimatmålen, däribland FN:s klimatpanel IPCC⁶, som understrukt vikten av en omställning i livsmedelssystemen om FN:s klimatmål ska kunna uppnås. Det handlar både om att ställa om produktionsmetoder till att bli fossiloberoende, och om att förändra vilka livsmedel vi producerar och äter. Produktion och konsumtion av livsmedel har alltså stor påverkan på klimatet.

“The special report on climate change and land by the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) describes plant-based diets as a major opportunity for mitigating and adapting to climate change”

Den vetenskapliga tidskriften Nature rapporterar om IPCC:s rapport. 8 augusti 2019

Europeiska kommissionen understryker i *Från jord till bord-strategin för ett rättvisare, hälsosammare och miljövänligare livsmedelssystem* att en grundläggande förändring av livsmedelssystemet är avgörande för att tackla utmaningar kopplade till folkhälsa, hållbarhet, resiliens och stärkt konkurrenskraft. Strategin är en hörnpelare i EU:s Gröna giv och är också ett centralt inslag i EU-kommissionens agenda för att uppnå FN:s mål för hållbar utveckling. Europeiska kommissionen konstaterar att en övergång till en mer växtbaserad kost med mindre rött kött och bearbetat kött och med mer frukt och grönsaker inte bara kommer att minska risken för livshotande sjukdomar, utan även livsmedelssystemets miljöpåverkan.⁷

Till skillnad från den svenska livsmedelsstrategin, hanterar Jord till bord-strategin frågan om hållbara livsmedelssystem utifrån ett systemperspektiv och tar hänsyn till de komplexa sambanden mellan friska människor, sunda samhällen och en frisk planet.

I Klimatpolitiska rådets rapport för 2020⁸ görs bedömningen att klimatmålen inte kommer att uppnås med den politik som hittills beslutats. Klimatpolitiska rådet konstaterar att jordbruket är en sektor där regeringen förefaller mer defensiv än själva branschen.

Det finns alltså akuta behov av omfattande systemförändringar av jordbruks- och livsmedelssektorn, och vår livsmedelskonsumtion. Detta är viktigt inte bara ur ett klimatperspektiv, men också ur ett folkhälsoperspektiv. **Forskningen visar tydligt att klimatpolitiken måste omfatta jordbruks- och livsmedelssektorn**, vilket också Europeiska kommissionen tagit fasta på.

En sådan omställning har också den fördelen att den kan bidra till en starkare svensk livsmedelssektor och ökad svensk export av livsmedel till resten av världen. **Baserat på denna fakta, efterlyser vi politisk handlingskraft och ledarskap i Sverige för att skyndsamt stödja den nödvändiga omställningen.**

Tillväxt i det växtbaserade segmentet – Sverige

Den genomsnittliga årliga försäljningstillväxten för växtbaserade livsmedel har för medlemsföretagen i Växtbaserat Sverige legat på mellan 15 och 30 procent under de senaste fem åren. Detta är en exceptionell utveckling och pekar på vilken enorm potential det växtbaserade sortimentet har.

Den svenska marknaden för växtbaserade livsmedel är i dagsläget värd cirka två miljarder kronor - och tillväxten är snabb. **Kategorin vegetabiliska proteiner, alltså alternativ till köttprodukter, har vuxit med cirka 15 procent de senaste åren, medan växtbaserat mejeri har vuxit med omkring 17 procent årligen.**^{9, 10}

Precis som producenterna märker dagligvaruhandeln av den starkt ökande efterfrågan. **Coop** noterade exempelvis en tillväxt på 50 procent under 2018 gällande köttsubstitut medan den totala försäljningen av vegetariska proteiner och måltidslösningar ökade med 20 procent¹¹. **ICA:s** försäljningssiffror tyder på att vegetariska alternativ till kött om fem år kommer vara lika stort som segmentet kyckling och att det vegetariska segmentet kommer nå köttets nivåer om tio år¹².

Ovanstående siffror omfattar växtbaserade motsvarigheter till kött, såsom köttliknande burgare, filéer eller olika typer av växtbaserad färs samt växtbaserade mejeriprodukter. Det vill säga produkter som köps färska eller frysta och är färdiga att tillaga eller konsumera.

Växtbaserat Sveriges bedömning är att den starka utveckling som märkts under senare år kommer accelerera ytterligare framöver – inte minst mot bakgrund av att tillväxten är baserad på en strukturell förändring av människors konsumtionsvanor som dessutom sker globalt.

Stark global tillväxt

Marknaden förväntas växa
med cirka 15 procent per år

Tillväxtprognos: Stark tillväxt och ökande global efterfrågan

Ett flertal banker och investeringsinstitut är eniga i att efterfrågan på växtbaserade livsmedel kommer att fortsätta växa i mycket snabb takt under de kommande åren och omfatta en allt större del av den totala livsmedelsmarknaden. Bedömningar från en rad olika analyshus tyder på att den globala **marknaden kommer att växa med 11 till 15 procent per år**, något som också bekräftas av historiska data. Exempel på mycket högre tillväxt än så kommer också att finnas. Detta kan jämföras med tillväxttakten i livsmedelsbranschen generellt, som brukar ligga omkring 2 procent. Intresset för investeringar i växtbaserat ökar i takt med att denna insikt sprider sig.

Storbanken **Barclays** bedömer¹³ att den globala marknaden för alternativa köttprodukter kommer växa med nära 1000 procent och omfatta 140 miljarder dollar per år inom ett decennium.

Investmentbanken **UBS**¹⁴ spår att marknaden kommer nå 50 miljarder dollar år 2025 och att marknaden kommer växa med 28 procent årligen och nå 85 miljarder dollar år 2030.

BIS Research menar att den totala växtbaserade marknaden kommer omsätta närmare 500 miljarder dollar år 2024.¹⁵

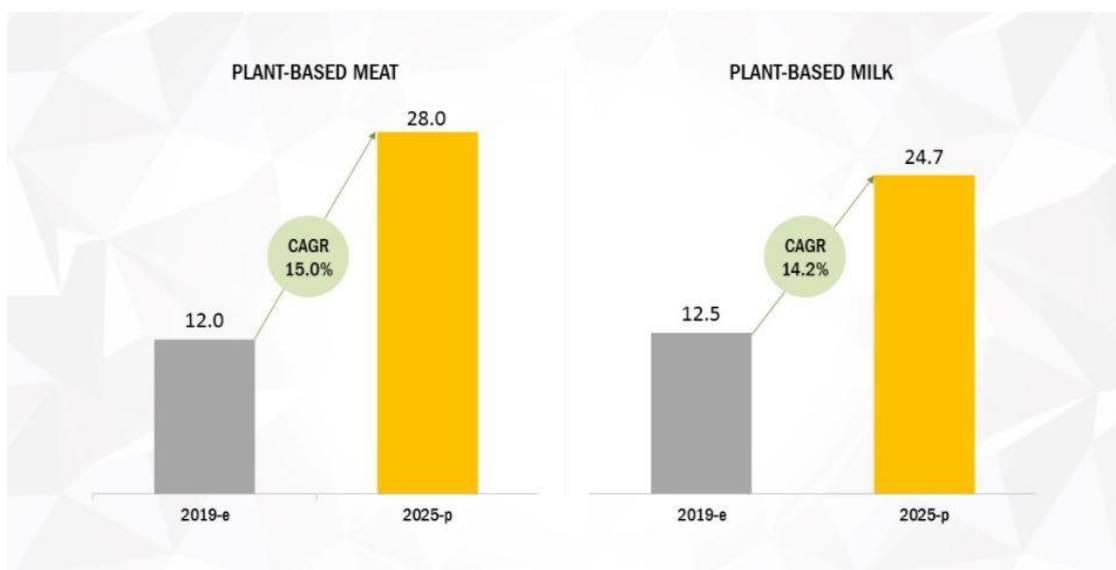
MarketsandMarkets Analysis

bedömning¹⁶ av marknadsutvecklingen i olika världsdelar visar även den på en stark ökning och att den sker framför allt i Europa och Nordamerika.

Marknaden för växtbaserat mejeri

förväntas växa explosionsartat¹⁷. Det finns prognoser som pekar på en ännu kraftigare tillväxttakt för växtbaserade mejeriprodukter än för växtbaserade köttalternativ, eftersom tillväxten också drivs av den utbredda förekomsten av allergi/intolerans mot mjölk. Siffror från USA visar exempelvis att försäljningen av havredryck ökade med nästan 700 procent mellan 2018 och 2019¹⁸.

FIGURE 1 PLANT-BASED FOOD & BEVERAGES MARKET SIZE, 2019 VS. 2025 (USD BILLION)

e - Estimated; p - Projected

Source: Related Research Publications, Government Publications, Company Press Releases, Company Annual Reports, Company Websites, Company Publications, and MarketsandMarkets™ Analysis

Tillväxtpotentialen lockar investeringar

Med en ökande konsumentefterfrågan uppstår starkare drivkrafter för företag att möta denna, vilket innebär att allt fler aktörer etablerar sig på marknaden samtidigt som befintliga aktörer breddar sina sortiment. Växtbaserat Sveriges medlemmar arbetar kontinuerligt med att utveckla nya produkter. Ökningen av utbud och större variation i det växtbaserade sortimentet skapar en förstärkande effekt och ökar sannolikt efterfrågan ytterligare när allt fler smakpreferenser kan tillgodoses och tillgängligheten blir bättre. Utvecklingen i det växtbaserade livsmedelssegmentet innebär en investeringsmöjlighet som uppmärksammas allt mer, exempelvis av Swedbank Robur²⁰.

”Oavsett vad man har för personliga matpreferenser går det inte att blunda för att plantbaserade produkter, och då framför allt växtbaserat protein som alternativ till animaliskt protein, har växt sig till en megatrend”

Linnea Zanetti, fondförvaltare Swedbank Robur

Att investerare, banker och andra institut har sett potentialen i det växtbaserade skiftet är tydligt: **Under 2019 investerades 20 miljarder dollar i agtech- och foodtech-bolag världen över.**²¹ Som exempel kan nämnas att Oatly investerar långsiktigt i sin fabrik i Landskrona för att flerdubbla kapaciteten och har utökat antalet svenska anställningstillfällen från omkring 80 till 400 under de senaste fem åren. Orkla har i sin tur investerat i sin anläggning i Eslöv för att utveckla det växtbaserade sortimentet som växer snabbast av alla kategorier. Mellan 70 och 80 nya arbetstillfällen kan kopplas direkt till denna satsning sedan 2017. Vidare fördubblar Fazer sin havrekapacitet. En investering på 160 miljoner SEK genomförs i utbyggnad av den svenska kvarnverksamheten i Lidköping och lika mycket investeras i Lahti, Finland. En annan uppmärksammas investering är det amerikanska vegoföretaget Beyond Meat som under 2020 öppnar två fabriker för att möta efterfrågan i Europa – båda förläggs till Nederländerna²².

Länder som lyckas ställa om sitt jordbruk till ökad produktion av lämpliga grödor för humankonsumtion, och som parallellt lyckas understödja framväxten av effektiva förädlings- och tillverkningsmetoder, har mycket att vinna i arbetstillfällen och skatteintäkter när den globala marknaden växer. De som kan säkerställa ett bra investeringsklimat där utväxlingen för investerat kapital blir tydlig genom att nya växtbaserade livsmedel kan nå marknaden har potential att locka stora investeringar. **Växtbaserat Sverige menar att Sverige aktivt borde positionera sig som en attraktiv miljö för växande livsmedelsföretag att investera i.**

Agtech: teknik och ny vetenskap används för att hitta nya, hållbara och smarta sätt att producera och ta fram jordbruksprodukter och råvaror. Kan exempelvis handla om att använda 5G och drönarteknik vid odling och att hitta smartare metoder för bevattning.

Foodtech: teknik och ny vetenskap används för att utveckla innovativa, hållbara livsmedel eller för att utveckla helt nya och hållbara sätt att leverera det vi äter och dricker. Exempel är företag som utvecklar nya livsmedel genom att använda grödor på nya sätt och företag som utvecklar metoder för att minska klimatpåverkan eller svinn i livsmedelskedjan.

Så gagnar det växtbaserade skiftet Sverige

Den snabbt pågående utvecklingen gör det enkelt att dra slutsatsen att marknaden fungerar och att politisk inblandning är onödig. Det finns dock en rad områden där Sverige som land kan agera för att stimulera och dra nytta av utvecklingen. **Målet för politiken bör vara att Sverige ska bli världsledande inom odling, innovation, förädling, kommersialisering och export av växtbaserade livsmedel.**

Sverige har potential att positionera sig på marknaden genom att öka produktionen av grödor som lämpar sig väl för odling på våra breddgrader, och på så vis stärka både primärproduktionen och de företag som har produktion i Sverige eller som vill använda närodlade svenska grödor i sin framtida produktion. Ett stort utbud av högkvalitativa, hållbart odlade grödor kan locka investeringar och etableringar till Sverige. Efterfrågeökningen på växtbaserade livsmedel kan innebära en möjlighet för svenska bönder att bredda och diversifiera sin verksamhet och nå ut till en ny marknad.

Utöver det har Sverige möjlighet att stärka befintliga företag och underlätta etableringen av fler företag som sysslar med vidareförädling och tillverkning av växtbaserade livsmedel. Genom att bygga vidare på traditionen av effektiv samverkan mellan privat och offentlig sektor samt akademien, och genom att på olika sätt skapa stödjande infrastruktur för företag i en expansionsfas kan ytterligare vinster nås. Att odla och vidareförädla grödor till växtbaserade livsmedel kan bidra till ökad lönsamhet, samtidigt som livsmedelsproduktionen blir mer klimateffektiv.

Det finns ett stort intresse för att hitta nya råvaror och ingredienser att använda i produktionen av växtbaserade livsmedel. Här kan Sverige som ett kunskapsintensivt land spela en viktig roll.

Det växtbaserade skiftet kan gagna Sverige på flera sätt:

1. Primärproduktion i Sverige

Ökad konsumtion av växtbaserade livsmedelsprodukter kräver ökad produktion samt omprioritering i jordbruket vad gäller grödor för humankonsumtion som kan förädlas vidare. Om det växtbaserade skiftet tas tillvara kan Sverige placera sig långt fram vad gäller primärproduktion av proteingrödor och spannmål som förädlas för humankonsumtion, vilket kan stärka svenskt jordbruk.

2. Förädling och produktion i Sverige

Ökad konsumtion av växtbaserade livsmedelsprodukter innebär att förädling av insats- och råvaror till livsmedel behöver ske. Detta är inte sällan en kunskapsintensiv process. Sverige har möjlighet att bli ett centrum för kompetens och kunnande inom förädling, och därmed locka företagsetableringar och se fler nya företag startas. På samma sätt kan en blomstrande växtbaserad livsmedelsindustri bana väg för ökad produktion i Sverige, vilket är positivt ur ett arbetsmarknadsperspektiv.

3. Export från Sverige

Genom att möjliggöra för fler primärproducenter att tillgodose behovet av grödor inom livsmedelsindustrin, parallellt med åtgärder för en växande växtbaserad livsmedelsnäring, kan svensk export av växtbaserade livsmedel till den växande globala marknaden öka. Utöver det kan den kunskap och kompetens som byggs upp inom segmentet innebära att patent och idéer kan utvecklas för tjänsteexport.

4. Sverige som kompetens- och forskningscentrum

Sverige kan bli ett centrum för växtförädling, kommersialisering och know-how om hur det växtbaserade skiftet ska tas tillvara. Många globala svenska exportföretag gör betydande investeringar i forskning och utveckling i Sverige på grund av de goda förutsättningar som finns här när det gäller möjlighet till samverkan, teknisk kunskap och innovationsförmåga. Detta kan i högre utsträckning även ske i det växtbaserade segmentet.

5. Ökad resiliens i det svenska jordbruket

I samband med den pågående Corona-pandemin är frågan om självförsörjning, sårbarhet och resiliens i svenskt landbruk högst aktuell. I en rapport från SLU²⁵, som utkom 2018, genomlyses sårbarheterna samt vilka lösningar som kan göra jordbruket mer motståndskraftigt. Satsning på växtodling för humankonsumtion är en central del av lösningen enligt rapporten.

Hinder mot att ta tillvara den globala efterfrågeökningen

Sammantaget innebär utvecklingen på marknaden en möjlighet att uppnå de av regeringen och riksdagen beslutade målsättningar inom ramen för Livsmedelsstrategin. Även inom ramen för EU-samarbetet kommer möjligheter att öppna sig för en framtidsytande svensk hållning när arbetet med EU-kommissionens flaggskeppsprojekt *Gröna given och Från jord till bord-strategin* ska konkretiseras och genomföras. Det bör dock påpekas att även om möjligheterna är många så återstår en del hinder och utmaningar. Växtbaserat Sverige har listat några av dem:

- Forskningsinvesteringar riktas ofta in på traditionell livsmedelsproduktion och konsumtion, inte minst inom nutritionsforskningen.
- Det saknas kunskap och kompetens om hur grödor förädlas och utvecklas till (nya) livsmedel, samt hur man kan utvinna högkvalitativt protein ur grödor, samtidigt som det saknas kompetens och relevant stödinфраstruktur i förädlingsledet.
- Mindre uppstartsföretag saknar den uppbackning i form av tillgång till testanläggningar och kunskap om bl.a. uppskalning av produktionen som finns och uppmuntras inom andra industrier och som ofta är nödvändigt i ett tidigt skede av företagets utveckling.
- Det råder brist på vegetabiliska proteiner. Idag tvingas svenska livsmedelsproducenter att importera vissa grödor som istället hade kunnat odlas i Sverige, av svenska bönder. Detta trots att det finns grödor som lämpar sig väl för odling i Sverige.
- Många bönder upplever svårigheter med att generationsväxla och få in unga i branschen. Den ekonomiska risken och tröskeln för den enskilde producenten att ställa om sin verksamhet till mer växtbaserad produktion upplevs som för hög i relation till potentiella lönsamhetsvinster på längre sikt.
- Idag finns det en rad konkurrenssnedvridande mål och styrmedel, som premierar animaliska livsmedel framför växtbaserade, vilka behöver förändras. Det behövs en tydligt formulerad målsättning om att åtminstone ha ett konkurrensneutralt regelverk för livsmedel, oavsett råvara, för att inte hämma innovation, tillväxt och konkurrenskraft. Exempel på konkurrenssnedvridande regelverk är bl.a. EU:s skolmjölkstöd och regler för livsmedelsbeteckningar som båda regleras inom ramen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik samt regelverket för ekologisk märkning.

Handlingsprogram för en stark svensk växtbaserad sektor

- 1** Peka ut food-tech och hela värdekedjan inom innovativa, hållbara växtbaserade livsmedel som ett strategiskt viktigt område som **forskningspolitiken ska bidra till att stärka**. Målet bör vara att politiken bidrar till att öka svensk konkurrenskraft och att stärka svensk livsmedelssektors attraktivitet.
- 2** Genomför kraftfulla, fokuserade satsningar på kompetens och infrastruktur för att stödja innovativa uppstartsföretag inom livsmedelskedjan att skala upp och börja exportera, och **satsa på förbättrade möjligheter att odla och förädla grödor i Sverige**.
- 3** Underlätta omställningen till ett resilient och hållbart jordbruk genom att införa nya former av **omställningsstöd till bönder** som vill ställa om och diversifiera sin verksamhet och producera växtbaserat men inte kan eller vågar på grund av den tillfälliga ekonomiska risk som omställningen kan innebära.
- 4** Säkerställ att politiska målsättningar, regelverk och styrmedel inte står i vägen för och missgynnar den växtbaserade expansionen. I dagsläget finns eller diskuteras politiska åtgärder som snedvrider konkurrensen.
- 5** Sätt konkreta och mätbara mål för minskning av utsläpp av växthusgaser från de offentliga måltiderna och säkerställ breda utbildningsinsatser för att öka det offentliga kökets kunskap om hållbart ätande.

Handlingsprogram för en stark svensk växtbaserad sektor

1. Forskning och innovation

Kommande forskningssatsningar på livsmedels- och klimatområdet bör riktas mot att öka produktion, förädling och konsumtion av växtbaserade livsmedel. Satsningarna ska ses som ett led i både folkhälso-, klimat- och näringspolitiken. Satsningar på forskning och utveckling med syftet att svensk livsmedelsindustri och svensk primärproduktion ska kunna öka sin produktion av relevanta grödor för att tillgodose den accelererande efterfrågan på växtbaserade livsmedel är nödvändigt. Det behövs även satsningar på nutritionsforskning beträffande nya livsmedel samt vegankost. Konsumenter ställer om sin kosthållning nu och det behövs omfattande satsningar på kliniska studier för att mäta effekter av den konsumentdrivna omställningen ur ett folkhälsoperspektiv.

Sustainable Food Tech bör pekas ut som ett strategiskt viktigt område för svensk livsmedelsforskning och livsmedelsexport:

Peka ut foodtech och hela värdekedjan inom innovativa, hållbara livsmedel som strategiskt viktiga områden som forskningspolitiken ska bidra till att stärka. Målet bör vara att politiken bidrar till att öka svensk konkurrenskraft och stärka svensk livsmedelssektors attraktivitet både för investerare och framtida medarbetare. Detta stärker både attraktionskraft, konkurrenskraft och tillväxt inom en sektor som kommer vara alltmer relevant och central för samhället.

Forskning och utveckling behövs för att möta efterfrågan hos konsumenter:

Forskning och innovation i förädlingsledet behöver bidra till att livsmedel är både näringsrika, hälsosamma, goda och tillgängliga för konsumenterna för att möta efterfrågan och för att underlätta skiftet till miljö- och hälsomässigt hållbar livsmedelskonsumtion. För att säkerställa god tillgång på råvaror, grödor och vegetabiliska proteiner även i produktionsledet behövs satsningar på forskning och innovation.

I dagsläget råder det brist på svenskodlade insats- och råvaror till förädling av växtbaserade livsmedel för humankonsumtion, vilket innebär att företag verksamma i Sverige i viss utsträckning importerar dessa produkter för att kunna bibehålla produktionstakten och leverera förädlade produkter till marknaden i takt med att efterfrågan på dessa ökar. Det saknas i dag också kunskap och kompetens i Sverige gällande förädling av växtbaserade grödor samt hur högkvalitativt protein kan utvinnas ur grödor. Eftersom sektorn växer kraftfullt, och kommer att fortsätta öka över tid, behövs satsningar på forskning inriktad både på ökad odling av grödor och förädling av dessa för att kunna ta fram nya växtbaserade livsmedel.

En betydande del av utmaningen beror på bristen på vegetabiliska proteiner. Det finns i dagsläget för få svenskodlade proteingrödor som kan användas i förädlingsledet.

Forskningspolitiken bör därför peka ut behovet av forskning för att både sortförädla nya typer av grödor som kan användas i detta syfte liksom forskning för att öka kunskapen om hur vegetabilier kan förädlas och utvecklas till nya livsmedel. Det behövs också forskning som syftar till att hitta modeller för hur odling av redan idag förädlade sorter kan ökas. Det behövs även långsiktiga satsningar på redan etablerade forskningsanläggningar och projekt som sätter fokus på detta.

Exempelvis saknas det idag såväl infrastruktur som kunskap och kapacitet till förädling och för att processa förädlade råvaror till mellanråvaror och slutråvara. Potatis är ett exempel på detta, där det finns en god tillgång till potatis i Sverige och till potatisstärkelse. Dock saknas i dag kapacitet att utvinna tillräckligt med potatisprotein för att kunna möta efterfrågan så flera av Växtbaserat Sveriges medlemsföretag tvingas i dag importera detta.

Ökad resiliens är ett prioriterat forskningsområde

Ett viktigt mål för livsmedelsforskningen bör vara att öka resiliensen i svenskt jordbruk, exempelvis kopplat till förändringar i medeltemperatur samt torka och liknande situationer som riskerar att slå ut delar av livsmedelskedjan. Nya sätt att odla behöver tas fram, för att öka motståndskraften mot missväxt och torka och det behövs ett tydligare fokus på behovet av forskning om resiliens i livsmedelsproduktionen. Differentiering i jordbruket är en viktig del i detta, för att säkerställa att klimat- och miljörelaterade Extremsituationer inte slår ut stora delar av svensk livsmedelsproduktion. Under extremtorkan 2018 framgick det tydligt att det stora beroendet av foder för animalieproduktion skapade en ohållbar situation för många bönder. Forskning om att ta fram fler motståndskraftiga grödor som lämpar sig till förädling till växtbaserade livsmedel är därför viktig för att öka riskspridningen i svensk livsmedelskedja. Detta knyter också an till frågan om tillgången till proteingrödor (för vidareförädling till växtbaserade livsmedel), som behöver öka och breddas. Detta är särskilt relevant i anslutning till behovet av ökad produktion av grödor avsedda för förädling till växtbaserad humankonsumtion.

Satsa på folkhälso- och nutritionsforskning kopplat till växtbaserad kost:

Det behövs ett större helhetsgrepp där nutritionsforskningen och hållbarhetsforskningen samarbetar. Vi behöver mer forskning om hur ett kostmönster med en större andel växtbaserade livsmedel bör se ut för att främja både hälsa och miljö.

Vi efterlyser en bred forskningssatsning som ökar kunskapen om alltifrån växtbaserade livsmedels egenskaper (som till exempelvis biotillgänglighet av olika näringsämnen) och hur vi kan optimera råvarans egenskaper i den färdiga produkten till hälsovinster av att öka andelen växtbaserat i kosten samt beteendestudier om hur vi kan få hälsosamma och hållbara förändringar i befolkningens kostvanor. Vi behöver alltså öka kunskapen om folkhälsa och växtbaserad kosthållning genom såväl mekanistiska studier där livsmedel eller komponenter i livsmedel studeras, som kliniska studier där till exempel en population som äter helt eller delvis växtbaserat följs. Exempel på sådana studier kan vara en kohortstudie

som under en längre tid följer en stor population och undersöker sambandet mellan växtbaserad kost och hälsokonsekvenser samt vad i en växtbaserad kost som kan vara förebyggande för sjukdomsfaktorer.

Det är viktigt att se över de näringsämnen som växtbaserade livsmedel traditionellt inte är en stor källa till. Här behövs forskning och produktutveckling för att se hur tex. växtbaserade livsmedel kan bidra till förbättrad järnstatus hos den delen av populationen som idag har ett lågt järnintag och järnstatus.

2. Kompetens, stöd och infrastruktur

Ett hinder som de flesta nystartade livsmedelsföretag möter förr eller senare är svårigheter att skala upp sin produktion för att möta den ökade efterfrågan. Att investera i en produktionsanläggning är kostsamt och tidskrävande och de flesta företag har varken de finansiella musklerna eller den tid som krävs. Många saknar också kunskap om hur detta bäst görs.

Det behövs därför både investeringar i nya testanläggningar och inkubatorsmiljöer, samt bättre samordning och utnyttjande av redan befintliga, där små, växande företag kan få tillgång till en forsknings- och innovationsmiljö som ökar möjligheterna för att skala upp verksamheten. Utöver detta behövs ökad kunskap om hur uppskalning kan gå till och vilka kompetenser som företag behöver för att lyckas med expansion. En fokuserad satsning på en Food Innovation Hub i södra Sverige där primärproducenter, förädlare, innovatörer, storföretag samt forskare och akademi kan mötas är ett konkret exempel på åtgärd.

Skapa goda förutsättningar för primärproducenter att ställa om från animaliebaserad till växtbaserad produktion:

Ett viktigt område för politiken bör vara att ta fram åtgärder med syfte att underlätta för primärproducenter och livsmedelsindustri att ställa om till mer växtbaserad produktion. Det växtbaserade segmentet växer stadigt, och livsmedelsföretag i segmentet har god lönsamhet och stark tillväxt. I sammanhanget är det också viktigt att se att förändringen av konsumtionsvanor sker internationellt och innebär en växande global marknad. Potentialen i att Sverige blir världsledande i odling, förädling, kommersialisering och export av växtbaserade livsmedel kan inte nog understrykas.

3. Omställning till ett resilient och hållbart jordbruk

Som vi nämnde ser vi omställning i jordbruket som ett viktigt forskningsområde. Vi ser också att svenska regeringen aktivt bör stödja jordbruken i den växtbaserade omställningen. Det handlar både om kunskaps- och utbildningsinsatser, infrastruktur och ekonomisk riskhantering.

I samband med pågående Corona-pandemi är frågan om självförsörjning, sårbarhet och resiliens i svenskt landbruk högst aktuell. I en rapport från SLU och MSB²⁵, som utkom 2018, genomlyses sårbarheterna samt vilka lösningar som kan göra jordbruket mer motståndskraftigt. Satsning på växtodling för humankonsumtion är en central del av lösningen enligt rapporten. Rapporten tar även upp frågan om en omställning till fossilfritt jordbruk där fossilbaserade insatsmedel ersätts av inhemskt producerade alternativ och bygger på intervjuer med lantbrukare.

Ett hinder mot omställningen är att det i dagsläget kan vara förenat med risk för primärproducenter att inleda en process där man ställer om sin verksamhet. Det pågår i dagsläget forskningsprojekt där processen att ställa om från animaliebaserad produktion till att öka produktionen av grödor för humankonsumtion utvärderas, också ur ett lönsamhetsperspektiv.²³ I forskningsstudien genomförs en praktisk studie av Jannelunds gård (som drivs av bonden Adam Arnesson) för att diversifiera gårdens produktion utifrån ett hållbarhets och försörjningsperspektiv.

Inom ramen för EU-finansierade forskningsprojektet UNISECO²⁴ genomförs en studie av omställning och diversifiering av fler animalieproducerande gårdar. Intresset för att delta i forskningsprojektet bland animalieproducerande bönder i rekryteringsprocessen var överväldigande (ca 110 ansökningar). I dessa forskningsprojekt står enskilda företag för en stor del av den ekonomiska risken genom att garantera inköp av framtida grödor. För att tillgodose den förändrade efterfrågebilden, minska livsmedelssektorns klimatpåverkan och möjliggöra ökad svensk livsmedelsproduktion och export krävs andra strukturer som sprider riskerna som uppstår i samband med detta och som underlättar och stimulerar den nödvändiga systemomställningen.

Politiken bör därför, som ett led i jordbruks- och näringspolitiken säkerställa att det utvecklas koncept och modeller som ökar möjligheten för primärproducenter att ställa om sin produktion, exempelvis genom ökad riskspridning eller riskgarantier.

4. Mål och styrmedel

Det behövs skyndsamt genomföras en genomgripande översyn och utveckling av lagar, regelverk och politiska styrmedel för att säkerställa att omställning till hållbar växtbaserad produktion och hälsosam konsumtion främjas. I dag finns dessvärre ett flertal exempel på regelverk och initiativ som hämmar och/eller snedvrider konkurrensen till nackdel för växtbaserade nya livsmedel. Sverige behöver satsa på att utveckla effektiva och attraktiva styrmedelspaket för att kunna fånga momentum och tillvarata potentialen till stärkt svensk tillväxt och konkurrenskraft.

Exempel på konkurrenssnedvridande regelverk är bl.a. EU:s skolmjölkstöd och regler för beteckningar som båda regleras inom ramen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik samt regelverket för ekologisk märkning.

Vi ser också att Sverige behöver ta ett förnyat och samlat grepp och integrera olika politikområden (hållbarhet och klimat, folkhälsa, jordbruk och näring) för att främja en omställning till ett hållbart, mer växtbaserat livsmedelssystem, i linje med övergripande mål och vetenskapliga studier. Det bör sättas nationella mål för en hållbar livsmedelssektor och det behöver göras insatser för att underlätta för konsumenter att göra hållbara val (som tex utbildningsinsatser och att matens klimatpåverkan tydliggörs på livsmedelsförpackningarna).

Det offentliga köket ställs inför utmaningar när medborgarnas konsumtionsvanor och preferenser ändras men regel- och ramverken som styr verksamheten inte hänger med i förändringen. Vi bedömer att större vikt kan läggas vid hur offentlig upphandling som verktyg kan användas som styrmedel mot en mer växtbaserad kost.

5. Det offentliga köket

Med vetskap om hur stor betydelse vad som serveras på tallriken och i glaset har för individens såväl som planetens hälsa anser Växtbaserat Sverige att offentliga måltider bör vara vägledande i den nödvändiga omställningen av livsmedelssektorn.

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, släppte i juni 2020 en rapport²⁶ om hur styrmedel kan användas för att skapa en hållbar matkonsumtion i Sverige. Att intensifiera arbetet i offentlig sektor utgör ett av totalt tre huvudförslag i rapporten. En rapport framtagen av Imperial College, London²⁷ understryker betydelsen av det offentliga köket i omställning och hur det kan bidra till såväl lägre klimatavtryck, liksom stora hälsofördelar och lägre kostnader för samhället. Den offentliga måltiden spelar också stor roll för barn och ungdomars förutsättningar att äta hälsosamt, särskilt stor betydelse för socioekonomiskt svaga grupper där man samtidigt ser störst ohälsa kopplad till matvanor²⁸.

Det bör sättas konkreta och mätbara mål för minskning av utsläpp av växthusgaser från de offentliga måltiderna. Klimatavtrycket av en måltid ska tydligt framgå i alla offentliga serveringar för att öka medvetenheten och stärka konsumentinflytandet. Detta görs redan vid flera framsynta skolor och universitet. Studier visar att det är möjligt att minska växthusgasutsläpp från offentliga måltider med bibehållen näringsriktighet och utan kostnadsökning.²⁹ Det bör göras breda utbildningsinsatser för att öka kunskapen om hållbart ätande. Kockar behöver utbildas i god och näringsriktig växtbaserad matlagning.

Källor:

- ¹ Vegobarometer 2019, Kantar Sifo/Axfood. [Länk](#)
- ² Livsmedelsverket: Riksmaten vuxen [Länk](#), Riksmaten Ungdom [Länk](#)
- ³ Nordic Nutrition Recommendations 2012. Integrating nutrition and physical activity, Norden. [Länk](#)
- ⁴ Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet, Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten, 2017. [Länk](#)
- ³ Livsmedelsverket, vegetarisk mat, 2020. [Länk](#)
- ⁴ Food in the Anthropocene: The EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems, Lancet, 2019. [Länk](#)
- ⁵ Nordic food systems for improved health and sustainability, Stockholm Resilience Centre, 2019. [Länk](#)
- ⁶ Special Report on Climate Change and Land, IPCC, 2019. [Länk](#)
- ⁷ Från jord till bord-strategin, EU-kommissionens förslag, 2020. [Länk](#)
- ⁸ Klimatpolitiska rådets rapport 2020, Klimatpolitiska rådet, 2020. [Länk](#)
- ⁹ Försäljning växtbaserat mejeri: Nielsen Scantrack, vecka 21-20, år 2018-2020. DVH, försäljning i SEK, inom varugruppen Total Alternativprodukter
- ¹⁰ Marknadsanalys och potential för växtbaserade proteiner: Rapport till Anna Pers och Amanda Andersson, LRF, Macklean, 2020. [Länk](#)
- ¹¹ Års- och hållbarhetsrapport 2018, Coop. [Länk](#)
- ¹² Ica-chefen: Då kan vegobiffen gå om köttet, Svenska Dagbladet, 2019-10-27. [Länk](#)
- ¹³ Carving up the alternative meat market, Barclays, 2019. [Länk](#)
- ¹⁴ Future of Food I: Is Plant-Based Meat Poised to Rebalance Global Protein Consumption? UBS Investment Bank, 2019, [länk](#) & Is mock meat the future of food? UBS Investing insights, 2019. [Länk](#)
- ¹⁵ Five major trends driving the plant-based food market: Foodbev Media, 2020. [Länk](#)
- ¹⁶ Plant-based Meat Market by Source (Soy, Wheat, Pea, Quinoa, Oats, Beans, Nuts), Product (Burger Patties, Sausages, Strips & Nuggets, Meatballs), Type (Pork, Beef, Chicken, Fish), Process, and Region - Global Forecast to 2025, Markets and Markets, 2019. [Länk](#)
- ¹⁷ Dairy Alternatives Market by Source (Soy, Almond, Coconut, Rice, Oats, Hemp), Application (Milk, Cheese, Yogurt, Ice Creams, Creamers), Distribution Channel (Supermarkets, Health Stores, Pharmacies), Formulation and Region – Global Forecast to 2023, Markets and Markets, 2019. [Länk](#)
- ¹⁸ Plant-Based Market Overview, The Good Food Institute, 2020. [Länk](#)
- ¹⁹ Global Plant-Based Food & Beverages Alternatives Market: Analysis and Forecast, 2019-2024, August 2019. [Länk](#)
- ²⁰ Zanetti: Plantbaserat en megatrend som lär bära frukt, Omni Ekonomi, 2020-05-28. [Länk](#)
- ²¹ Food And Agtech Startups Raised \$20 Billion In 2019, Led By Meat Alternatives And Indoor Agriculture, Forbes, 2020-02-25. [Länk](#)
- ²² Nya Beyond-fabriker ska möta efterfrågan i Europa, Food Supply, 2020-06-11. [Länk](#)
- ²³ Den hållbara gården – finns den? Elin Rööf, SLU, Framtidens lantbruk - djur, växter och markanvändning, 2017. [Länk](#)
- ²⁴ Swedish case study – Diversification of dairy and ruminant meat production towards including more crops for direct human consumption, UNISECO. [Länk](#)
- ²⁵ Livsmedelsproduktion ur ett beredskapsperspektiv – Sårbarheter och lösningar för ökad resiliens, MSB & SLU, 2018. [Länk](#)
- ²⁶ Styrmedel för hållbar matkonsumtion – en kunskapsöversikt och vägar framåt, Elin Rööf, Jörgen Larsson, Kajsa Resare Sahlin, Malin Jonell, Therese Lindahl, Erik André, Sarah Säll, Niklas Harring, Martin Persson, Future Food Reports 13, Sveriges lantbruksuniversitet, forskningsplattformen SLU Future Food, 2020. [Länk](#)
- ²⁷ Behaviour change, public engagement and Net Zero: A report for the Committee on Climate Change, Dr Richard Carmichael, Centre for Energy Policy and Technology (ICEPT) and Centre for Environmental Policy (CEP), Imperial College London, 2019. [Länk](#)
- ²⁸ Ungdomar äter nyttigare i skolan än hemma, Livsmedelsverket, 2020. [Länk](#)
- ²⁹ Optimat - research project about optimizing and improving school meals, Karolinska Institutet, [Länk](#)

VÄXTBASERAT SVERIGE

Så blir Sverige världsledande på växtbaserade livsmedel

Växtbaserat Sverige riktar sig till företag som verkar i livsmedelskedjan och som står bakom organisationens mål om att främja en omställning till växtbaserad produktion och konsumtion av livsmedel. Privatpersoner, intresseorganisationer och andra aktörer kan bli stödmedlemmar.

Kontakta oss gärna om ditt företag vill bli medlem i Växtbaserat Sverige, eller om du har frågor om vår verksamhet:

kansliet@vaxtbaseratsverige.se

